

— Ez után

MÁTRAY GÁBOR lt.

a' magyar nemzeti muzeum' négy magyar codexe' ismertetését adta, mint következők:

Sokkal ritkábbak levén magyarhoni régibb codexeink, hogysem kétszeres részvéttel ne viseltetnénk újabban fölfedezett példányaik iránt, régi ohajtásomat teljesítem, midőn a' t. akademiának a' közelebbi múlt századokból három magyar kéziratot, egyet pedig a' XIV. századból mutatok be, annál nagyobb örömmel, mert azoknak ketteje csekély számu hártya-codexeink' kitünő díszére válik, 's ezeknek egyike talán egyetlen a' maga nemében, melly eddig hazánkban találtatott.

A' Clarissa-szüzek, kik hajdan *magyar apácáknak* nevezettek, már csak ezen elnevezésnél fogva is méltán érdemlik figyelmünket. E' szerzetben nagy tekintélyű magyar családok' sarmadékaik leltek menhelyet, és számukra a' lelkiatyák magyar könyveket írtak, mellyeknek legnagyobb része elveszett ugyan, de maradt mégis belőlük egy pár; minek bizonyítványaul szolgálhat a' következő három példány.

1) A' *Szent Clara Szerzetiben Élő Apaczáknak Regulaiók. Melliet nekik adot és megerössítet à Negiedik Orbán Pápa, Vrunck születése után 1263. Eztendőben. Magiaról irattatott 1627. estend. Nagyszombati Szüzekért.* Erős hártýára iratott codex magas 4-ed rétbén, 's terjed 159 oldalra, azon hat 4-ed réttű 's 1 háránt nyolczadrétű papíriratokon kívül, mellyek a' könyv' végéhez függelékül vannak kötve. A' hártýalapok' írója, Frater Monaki Pál, megnevezi magát az 50. és 159. lapokon, 's hihetőleg Csöppön Anna apátnő' kormányja alatt a' nagyszombati Clarissa-convent' lelki-atyja vagyis káplánja volt, ki a' könyv' első részét 1627-ben, a' másikat, miként a' könyv' végén említi, 1630-diki oct. 19-kén végzé be.

E' codex mind belső csínra, mind eredeti tiszta ezüst filigrán díszítményekkel 's kapocscsal megrakott zöldbárson borítékára nézve codexeink' legékesebbike. — Magában foglalja a' Clarissáknak 24 tanútság vagy is czikkből álló 's IV. Orbán pápától nyert alapszabályait; ezek után a' későbbi pápák 's elűjárók által változtatott és újabban hozott rendelményeket, vagy is Reforma-

tiót öt részben, melyeket Frater Rudinay János, Magyarorszá-
ban a' Ferencz-szerzet' Boldogasszonyról nevezett tartományának
főnöke 's a' nagyszombati és pozsonyi Clarissák fölött ügyelő biz-
tos németből magyarra fordítván, szabályszerűleg adott ki a' szű-
zeknek 1605-ben; miként ez a' 60-dik 's következő lapokon ol-
vasható, hol egyszersmind az akkori háborús idők 's a' magyar
Clarissa-szerzet' zavart viszonyai emlittetnek. Végre következ-
nek részint a' szerzetre felügyelő bíbornok, részint pápák' vég-
zései és engedélyei, melyek egybefoglalva, a' *Clarissák' regu-
lájok, constitutiójok 's pápai engedelmeinek* neveztetnek. — A'
könyv' végéhez csatlott papirkézirat VIII-dik Kelemen és VIII.
Orbán pápáktól kiadott, valamint a' Generalis Constitutióból vett
végzéseket „*ajándékok adása 's kiosztása*“ felől foglalja magában.

Nyelvtani tekintetben mind orthographiai mind grammatikai
sajátságokra, 's kivált a' magyar apáczáknál szokásban volt mű-
szavakra nézve téres mezőt nyújt e' régi codex is nyelvészeink-
nek; mely hihetőleg Csöppön Anna nagyszombati apátnő' részére
iratott illy díszes alakban, 's egyik kitűnő példánya lehetett az
ottani convent' könyvtárának. — A' Széchényi-országos könyvtár'
részére gróf Széchényi Lajos' alapítványából vásároltatott Felsen-
stein Antal budai polgártól 1852-ben.

A' II-dik kézirat szintén 4-edrétű, de papircodex 1649-ből.
Czíme 's tartalma ugyanaz, mely az előbbié. Terjed 83 levélre
vagy is 166 lapra. Régi barna bőrkötetére, csínra és írásbeli
pontosságra közel sem hasonlítható az előbbi codexhez. Tapasz-
taltam benne némelly szavak és egész mondatok' hiányát. Különös
az, hogy e' kéziratban a' reformált Constitutio' kiadójául (miként a'
XXXIII-dik levelen és a' LXVIII-dik levél' tulsó oldalán olvasható)
már nem Frater Rudinay János, hanem Frater Ebeczky Sándor,
szintén Ferencz-szerzeti főnök neveztetik a' Clarissákra ügyelő
biztosnak (mi ugyan a' későbbi kor' tekintetéből állhat), de egy-
szersmind a' reformált Constitutio' fordítójának is, holott e' pász-
tori levélnek egész folyama szóról szóra ugyan az, mely Rudinay
Sándoréban volt. Hihetőleg tehát 1649-ben Ebeczky Sándor levén
a' Ferencz-szerzeti főnök és biztos, a' könyv' írója (ki egyéb-
íránt sehol sem nevezi magát) önkényéből cserélte fel a' főnök'
nevét, valamint több helyen a' latin szókat magyarul fejezte ki.

E' papircodex' végén a' pápai újabb rendelmények és bullák nem azon rendben írvák, mint a' hártyakéziratban, sőt hiányzik benne a' XIII-dik Gergely pápa' bullája és ama' papiriratok is, mellyek a' hártyacodex' függelékét képezik. Azonban e' papircodex' LXXIX-dik levele' két oldalán van egy rövid értesítvény: „Mivel hogy az Constantiai Conciliumban“ kezdettel, melly a' hártyacodexben nincsen.

Mellyik convent' tulajdona volt e' codex, nem említették. Hihetőleg a' czímlap' tulsó oldalának ama' helyén, melly kivakarás' nyomait árulja el, volt a' tulajdonos' neve írva. — A' kötés' hátulsó táblájának külső oldalán egyébiránt még olvashatók levén némileg e' tintával írt szók: „*Abatissa Valcouienka*“ — könnyen meglehet, hogy e' kézirat a' zágrábi Clarissák' tulajdona volt, kik 1645-ben jöttek ide a' pozsonyi conventből, 's a' sz. Háromság' templománál épített kolostort foglalák el; melly sejtelmet azért is alapítom e' körülményre, mivel e' codexet Litterati Nemes Sámuel (miként saját irata a' czímlap' alján bizonyítja) Velenczében fedezé föl, 's tőle visszajöttekor feledhetlen emlékü cs. kir. főherczeg József Nádor Ö Fensége' engedelmevel a' magyar nemzeti Múzeum' költségén vásároltatott meg 1842-ben.

A' III-dik codex ismét papirkézirat 1768-ból. Czíme következő: *Szent Ferencz Atyánk Rendén Lévo Boldog Asszony Provinciájának Meggyéjében Szűz Szent Klára Szerzetében Élő Szűzek Klastrominak Kezdeté, Néhái, és mostani Állapottya Amint az Emléttett Provinciának Archivumából A Szűzek Conventeinek Protocollumibul, és Egyéb Írásokbul, es Könyvekből Deák nyelczen egybeszedte, és az után Emléttett Szűzek Kedvéért Magyar Nyelore fordította P. E. K. 1768. Esztendőben.*

E' sűrű folyóbetűkkel csinosan írt 's 52 oldalra terjedő papircodex' írója szintén valamelly Ferencz-szerzeti pater lehetett; neve azonban kiírva sehol sincsen. — A' könyv' tartalma a' magyarországi Clarissák' történetét adja elő, szorgalmasan összeállítva régi 's újabb irományok és az írónak saját tapasztalata szerint. Érdekes még azért is, mert a' szerző a' Nyúlak vagy is Margit-szigetében volt 's a' nép által *fehér apáczáknak* nevezett domonkosi szerzetesnők' egybeolvadását a' nagyszombati 's pozsonyi Clarissákkal történeti egybeköttetésben terjeszti elő. —

Tulajdona volt e' codex a' pozsonyi Clarissa-conventnek; mi nemcsak régi kötéstáblájára volt írva, de kitűnik a' 47—49. lapokon asszonyi kézzel 1775. mart. 20-kán magyar nyelven iratott 's a' kolostori börtön' megvizsgálatáról szóló hiteles bizonyítványból is, melyet az említett conventben Mária Terézia Ő Felsége által rendelt küldöttség' tagjai, kik között Barthodeszky Szidónia perjeltnő és Korlátkeőy Magdolna apátnő is aláírvák. E' bizonyítványban olvasható, hogy a' perjeltnő csak *tisztelendő szűznek*, az apátnő ellenben *nagyságos főtisztelendő fejedelemasszony*nak czímezte-tett. — Az 51. 's 52-dik utolsó lapokon végre 1751-től kezdve 1770. aug. 10-ig a' conventben 's templomában történt nevezetesebb egyházi ünnepélyek 's események vannak asszonyi kézzel följegyezve. — Végső függelékül egy helylajstrom' rövid latin kivonata olvasható, mely a' Margit-szigetnek múlt század' közepe táján (midőn a' budai Clarissák' birtokában volt) állapotáról tesz említést. Ez irat a' folyó századra mutató pusztá másolat.

E' codexet 1852-diki január' 20-kán vevé meg a' magyar nemzeti muzeum néhai Jankowich Miklós' örököseitől. Csinosan írt 's bekötött másolatát azonban a' muzeum már Jankowich' első gyűjteményében vette át.

A' IV. Codex, melyet különös érdeke miatt legelőre kellett volna bocsátnom, egy háránt 16-od rétű hártya-codex a' XIV-ik század' első tizedéből, vagy talán inkább a' XIII-diknak utolsójából; mely *magyar képes krónika* címet visel. — Áll 36 darab hosszú 16-od rétű és az ezek után álló 4-ed rétű hártylevélből, melyekre részint magyar és külföldi férfiak 's nők' arczképei, részint egyes épületek, várak, városok és tájrajzok vannak festve, — részint végre latin és magyar feliratokkal díszítvék. — 1851-kí junius' 18-kán vétegett meg m. n. muzeumunk' számára gróf Széchényi Lajos' alapítványából Csillagh Károly ügyvédől, ki azt atyjától öröklé ugyan, de a' codex' egyéb körülményei felől nem volt értesítve. Midőn megvásároltatott, semmi boritéka nem volt; hanem csak a' lapok' balszélén szorosan összevarrva, 's a' varrás sűrű enyvvel bekenve. Egy régi 's már enyészete felé hajló börtökba volt szorítva, mely a' közelebb múlt két századbéli munkára mutat, 's melynek arany czifrázatú előtáblája' fejezetére nagy betűkkel MAGYAR KRONIKA szókat nyomott a' könyvkötő. Mostani

kötését én készíttetém, 's régi czíme iránti kegyeletből „*magyar képes krónika*“ czímet adék neki, megtartván emlékül régi tokját is.

E' magyarhoni codexet maga nemében egyetlennek tartom, nem emlékeztvén, hogy nálunk valahol hasonló léteznék. Régiségét bizonyítják a' XIII. század' végére mutató latin feliratok, és a' festmények, kivált arczképeknek régi modora 's kopottsága. — A' levelek' sarkaiba beszorult arany 's ezüst porszemeket is találtam még; miről gyanítom, hogy az előforduló nevek' kezdő betűjei eredetileg arany 's ezüsttel voltak díszítve. Írásneme többféle kerül elő; más kéztől látszanak lenni a' személynevek, mástól a' résznyire szent írásbeli szövegek, mástól a' tájképek és épületek' nevezetei, ismét mástól a' később időbeli magyar írások, és a' latin chronosticonok.

Mi a' festvények' becsét illeti, úgy látszik, hogy a' festész a' művészet' magasabb fokáig nem emelkedett, 's csak természeti hajlama volt egyedüli mestere. 'S habár az arczképeket, melyeket közöl, nem mind festé is természet után, annál hitelesebbeknek tarthatjuk a' későbbi arczképek 's tájfestvényi tárgyakat, melyeket hihetőleg vagy már akkor létezett eredeti festvényekről készített, vagy saját szemeivel látott. E' festvények, névszerint az arczképek, többnyire az Árpád családi királyok és leginkább IV. Béla és három utóda' korára vonatkoznak; csak egy arczképet lehetne Venczel király' idejére szorítani; miről azonban lehetséges, hogy még az is III. András alatt festetett. És így, miután a' vegyes uralkodó családokból egy király' képe sem fordul elő benne, minden egyéb személy' arczképét is a' XIV. század előtt élt egyéneknek kell tulajdonítanunk. — Sajnálni lehet egyébiránt, hogy későbbi évek alatt nem egy, hanem több avatatlan kéz megújítván a' talán színöket vesztett 's elhalványúlt képeket, eredeti valóságuk nemcsak megrongáltatott, hanem el is torzított. Az eredeti festész' műveit a' halvány veres festék jellegezi; az élénkebb, kivált sötétebb veres és rózsaszínek későbbi kézre mutatnak.

Azonban nem akarom további hosszas bevezetéssel fárasztani a' t. academiát: megkezdem inkább a' képek' magyarázatát, 's folytatom lapról lapra.

1-ső lapon. Buda város és vidéke a' mostani Pest' éjszaki oldaláról tekintve. A' tájrajz már nagyon homályos és kopott, mi a' könyv' borítéknélküliségének tulajdonítható leginkább. A' Gellért-

hegy alatti torony éjszak felé, kivált nagyító üveggel még jóformán kivehető. Ez lehetett ama' sz. Erzsébet' temploma, mely a' Gellérthegy' tövénél állott, 's melyről Schier Xystus gyanítja, hogy talán Magyarországon a' legrégibb egyház volt. — Felirat e' lapon goth betűkkel: Buda an adu dn Mo ter p. Q (Buda anno adventus Domini millesimo tercentesimo primo). A' végső Q valamely siglának tekinthető.

2-dik lapon. Rövid de olvashatlan (talán német) irat apró betűkkel: Leütendes cap; m̄ mint geoh meech.

3-dik lapon Simeon (Symeon) vagy talán Sempronianus budai prépost' mellképe ez irattal: Symeon (vagy Sepron') ppost bud (Simeon, vagy Sempronianus, praepositus budensis). Ezen kívül következő két rendbeli apró irat:

D. p̄r. m̄t^{do} s. s. fr' filiu
Beata ūgo ostēdendo filiu
Mag^a ū ostendēdo pōt. di
unitatis sue mutādo
aḡ in unū. t̄ sic cpetit
trib; festiuitatib; hodiernis

azaz:

Deus pater mittendo Spiritum Sanctum super filium. — Beata Virgo ostendendo filium. — Magister Jesus ostendendo potestatem divinitatis suae, mutando aquam in vinum. Et sic competit tribus festiuitatibus hodiernis.

A' másik irat:

b - { Aurū sapia inuitiabilī
 Thus oratio īccupiscīblī
 Mirha rigor m̄tis īirascīblī

Azaz:

Aurum sapientia inuitabilis — Thus oratio inēoncupiscibilis (azaz: igen ohajtható) — Mirha rigor mentis inirascibilis.

E' két felirat három király' napjára vonatkozik, melyen a' cath. egyház Krisztusnak Jordánban kereszteltetését, a' napkeleti bölcsek által imádatását, 's kanaani menyekzőben a' víznek borrá változtatását ünnepli, vagy is inkább ezekre emlékezik.

Ez alkalommal meg kell jegyeznem, hogy az e' codexben előforduló illynemű szövegiratok' nem mindig látszanak vonatkozni az ábrákra; miből gyanítom, hogy ezen szövegecskék majd

egy majd más kéz által a' könyv-tulajdonos' kérése' folytán emlékül irattak; 's ebből gyanítható is, hogy e' codex emlékkönyv lehetett. Az is lehetséges egyébiránt, hogy e' hártya-lapok' valamely régibb codexből metszettek le (mit a' lapok' oldalán látható homályos vonalak után gyaníthatni), 's az említett szövegíratok ama' codexnek maradványai voltak.

A' 4-dik lapon két templom látszik, 's inkább ecsettel mint tollal írva: aedes st Step bud — és — capel st Ener (Aedes sancti Stephani Budae — Capella Sancti Emerici). Budán igen sok templom volt valaha. A' várbeli boldogságos szűz' temploma pompás épületnek mondatik, 's ezt a' nép sz. István' templomának is nevezte, ámbár hibásan. De Schier Xystus szerint (*Buda Sacra* munkájában) volt egy budai külvárosi monostor is sz. István protomartyr' templomával; 's itt alkalmasint a' várbeli van festve. — Sz. Imre' kápolnájának nyomára nem akadhattam.

Az 5-dik lapon: két hős arczképe, mellyek között írva: Bath̄r & syam. Lehet, hogy itt Báthor Opus, I. András és fija, Salamon királynak egyik hive, ábrázoltatik. A' *syam* szónak értelmét eddig kifürkésznem nem lehetett.

A' 6-dik lapon két épület látszik; fölöttük írva: Clsu st Erem — és — por capls (Clausura sancti Eremi, — és — porta capitalis). Az egyik rajz t. i. nyílt kapuval ellátott épületfalat mutatván, hihetőleg az előbbi kolostor' főkapuja ábrázoltatik). Budán voltak-e ezek (mi hihető) ? nem lehet meghatározni.

A' 7-dik lapon hegyes tájkép várral, 's más hegyen templom látszik. Jobb oldalról nehezen olvasható felirat, talán: „Te fet Energy stryg“ (Templum Sancti Emerici Strigoniense), vagy inkább: Te scor P & petri Stryg (Templum Sanctorum Pauli & Petri Strigoniense), melly utóbbi a' szabad királyi városban parochia volt már 1294-ben, 's a' város' szélén állott, közel sz. Pál helységhez.

A' 8-dik lapon egy pompás templom e' felirattal: tem st Joan Stry (Templum Sancti Joannis Strigonii). Legfölül e' szövegírat: Seqū cfessiōē; sic enī ait. cfessio t plītudo (Sequere confessionem; sicut enim ait confessio est plenitudo); Sz. János' temploma sz. Tamás külvárosban parochia volt, 's itt alkalmasint ez van rajzolva, nem pedig a' Conventus Hospitalariorum Sti Joannis Hierosolymitani crucigerorum, melly szent Istvánnak volt szentelve.

A' 9-dik lapon folytattatik a' most érintett szöveg : $\bar{p}$ cffessio; reddit iter ad uomitū $\bar{p}$ ror. (Post confessionem redit iterum ad vomitum priorem). Ez alatt látszik hihetőleg a' IV. Béla alatti Váncsa István esztergomi érsek' színvesztett mellképe 's előtte ez irat : Stephanu' arch epps stry & reg paf nry v. (Stephanus archiepiscopus strigoniensis et regni primas nostri venerandus). — Az érsekfő mellett jobbra illy forma de nehezen olvasható irat : Marc (vagy Math) Cap V (Marci, vagy Mathaei Cap. V-to). — A' *Primas* szó már a' keresztyénség' első évezrede' közepén használtatott.

A' 10-dik lap üres.

A' 11-dik lapon Visegrád vára látható. Felirat : Plendburg pan (azaz : Plendenburg vagy Plindenburg Pannoniae. Így nevezték t. i. a' németek Visegrádot).

A' 12-dik lapon látszik az öreg Salamon, vagy hihetőbben atyja, I. András király' képe; mellette újabbkori, talán XIV. vagy XV. századi chronosticon : SaLaMon reX VrlbVs Cesslt reg(num). E' fölött régi apró betűkkel e' szövegirat : ita bāta māā totū mūdū illuīauit (Ita beata Maria totum mundum illuminavit). — A' chronosticon 1173-ra mutat; de Salamon 1074-diki mártius' végén veszté el Czinkota és Mogyoród között nagybátyjai Geiza és László ellen a' csatát, és ezzel a' koronát is.

A' 13-dik lapon egy fiatal herczeg az arany almát tartja baljában, melly mellett a' festész' ecsetirata : h $\bar{r}$ eg fylv' neo coron (hic regis filius neo coronatus). Ezekből gyanítható, hogy a' festész az előbbi lapon látott öreg királyban nem Salamont, hanem atyját Andrást, e' fiatalban pedig Salamont akará ábrázolni, 's a' chronosticon' későbbi írója csak hely' szűke miatt írā szövegét Andrást' képe mellé. — Az utóbbi 13-dik lapon, fölül, még e' szöveg : hoies dīcunt' scī q2 cāp ad celū hnt. t. ad celestia. s; $\bar{p}$ cres (Homines dicuntur scilicet, qui caput ad coelum habent et ad celestia, seu peccatores). A' herczeg és arany alma között keresztben írva, de már nehezen olvasható : querite Deum.

Megjegyzendő, hogy e' fiatal Salamon és az öreg király viselik leginkább magukon, valamint az ezután következő néhány tájrajzok ama' sárgás veres színeket, mellyek az eredeti festész-től származnak.

A' 14-dik lapon. Két nagy templom e' föliratokkal : Claustur cvp bud — és — ecl st. Pet (Clastrum cum praepositura budensi

— és — Ecclesia Sancti Petri). Fölül a' két épület között e' szöveg : *festinauitq; ī domū t flevit. cmota s̄ viscera ei sup frē; suū.* (Festinauitque in domum & flevit : commota sunt viscera eius super fratrem suum). Budán több prépostság volt; itt hihetőleg ezeknek egyike, talán B. M. Virginis van értve. — Sz. Péter martyr' temploma a' várhoz közel külvárosi magyar parochia volt, melyet saját költségükön a' magyarok építettek, 's benne az isteni tisztelet magyar nyelven tartatott. — Óbudán is volt egy pompás templom sz. Péter és Pál' tiszteletére.

A' 15-dik lapon fölül e' szöveg : *colaphos p uno d'nario. Quare go mihi nō uultis sustinē,* (Colaphos pro uno denario. Quare ergo mihi non vultis sustinere). Ez alatt : „Margyth reg abat yns lprūm (Margitha regina abbatissa insulae leporum). Jobbra Margit herczegasszony 's apátnő' arczképe; utána keresztben : *fyia reg vre b* (Filia regis Ungariae Belae).

A' 16-dik lapon két templom látszik. Feliratuk : *par Step bud — és — Cap Eccs bud* (Parochia Stephani budensis — és — Capitularis Ecclesia budensis). Itt alkalmasint sz. István protomartyr' külvárosi monostora, és az óbudai káptalan' temploma értetik.

A' 17-dik lapon Lázár prépost' arczképe e' felirattal : *Laza' ppost' ára; pēr* (Lazarus praepositus aradiensis pater). — Itt a' megrövidített *ara* alatt, mellynek első *a* betűje fölött is már rövidítésjel látszik, mit kelljen érteni, aradiensium, vagy arcis vagy más *patert*-e, nehéz meghatározni.

E' lap' jobb oldala' felrészén több rövid mondatokból álló apró iratú szöveg van, melyet kibötüzni igen nehéz, ú. m. *q̄ ē triā. inq̄ scī oīā possidentes ad° uē t feliciť possidētur. Debēt t uidere ad orientē. t X̄ respicere. Zach. V. Ecce u oriēs nom̄ ei. Jtē ad orientē. cōsiderando ortus sui uilitatē. Jtē dt respicē ad occidētē t ad suū t alior. finē. ecđ. Memorare nt. tc. Cū enī moriet̄ hō. hrditabit. sp. b. tu. Cū mhs annis uixit ho tc. — Azaz : Quare ergo trina inquirunt, scilicet : omnia possidentes a Deo, vere et feliciter possidentur. Debent etiam uidere ad orientem, et Christum respicere. Zach. V. (Ez a' citatio hamis). Ecce vir oriens nomen eius. Item ad orientem, considerando ortus sui vilitatem. Item debent respicere ad occidentem et ad suum et aliorum finem. Eccles. Memorare novissima tua etc. Cum enim morietur homo, hereditabit serpentes, bestias et vermes. Cum multis annis vixit homo etc.*

A' 18-dik lapon tájkép 's város. Balra oldalvást a' felirat nehéz olvasatú, talán : Arx Wacy sup (azaz : arx Vaciensis superior, — vagy — arx Vacium supra Budam).

A' 19-dik lapon Henrik püspök' mellképe. Föliat : Heynryc' Epp' asnis pr (Heinricus Episcopus pater vagy praelatus). Legfölül e' szöveg, mellyet nehéz megfejteni : n notabl'e úbü ĩecce' leg'. Tamq̃ dom' (Talán : Nam notabile verbum in ecclesia legitur, tamquam domi). Micsoda Henrik vagy Imre püspököt kell itt érteni, nem lehet meghatározni.

A' 20-dik lapon XIV. vagy XV. századi magyar irat :

A' tiztölendø zent atyā

emböröknec mutathya

hol uan a buldog sz : anya. n. 33

A' 21-dik lapon két hősnek mellképe e' föliatokkal :

Zobr dux -- és Prÿn' es soc

(Zobor dux et princeps ejus socius).

A' 22-dik lapon 1249-re, tehát IV. Béla' idejére mutató chronosticon : BeLa Coro reX InClpIt ILLe VInCere qVI proVIDIt ConsVLto ne VInCatVr a hoste nō pa (talán : a hoste nostro patriae). Minthogy Béla országlása' kezdetén 1235-ben koronázlatá meg magát másodszor, a' fennebbi chronosticon' évszáma ide nem alkalmazható.

A' 23-dik lapon : Béla király' mellképe. Föliat : Bela apost reg nry (Bela apostolus regni nostri). — IV. Béla' érme után 's az előbbi chronosticon szerint ítélve, e' kép IV. Bélát ábrázolhatja. — A' lap' alsó szélén jobbra még e' betűk láthatók : t hm boñ (talán : et homo bonus).

A' 24-dik lapon e' magyar szöveg : Jutanac Kahnan var capityához es kerenc menedoghhelet felele eő = az en hazam te hazad, meg elok, — semibe megfogatcoznÿ nem fogtuc. Am. (azaz : Jutának Kánaán vár kapitányához, és kérének menedék-helyet. Felele ő : „az én házam te házad; míg élek, semmibe megfogatkozni nem fogtok.“ Amen). — E' szöveg vonatkozni látszik Bélának menekülésére vagy Dalmátországba, vagy a' Sajó melletti ütközet után Turócz várba Ivánka, a' Forgáchok' ős atyja' birtokába, hova ütközet után Forgách János 's András' segéd-mével menekült a' király.

A' 25-dik lapon két pompás egyház látszik e' feliratokkal :

ecl cath bud — és — ecl fylia bud (Ecclesia cathedralis budensis — és — ecclesia filia budensis). Ez talán inkább mondható az óbudai káptalan' templomának, mint amaz a' 16-dik lapon.

A' 26-dik lap üres.

A' 27-dik lapon Pest, Buda és Óbuda városok' tájképe. Feliratok balról : Pestyn — jobbról : bud ue pr (Buda uetus praesens, — vagy — pro praesenti).

A' 28-dik lapon Verner László budai bíró' mellképe. Fölirat : Ladisl' Ueñner Judex bud' pp' (Ladislaus Vernerus judex budensis pro praesenti).

Ez a' Verner László sem Venczel sem Ottó király, hanem Robert Károly' pártjához szított. Ezt a' Budán mulatott öreg cseh király Venczel megtudván, Vernert a' bírói hivatalról letette, bezáratta, 's helyébe Petermann nevű bíró't nevezvén, Vernert magával vitte prágai fogságba; honnan a' fogoly az öreg és ifjabb Venczel király' holta után, használván az ott kiűtött országos zavart, megszökött, és haza érve, Csáky Jánossal 's barátival szövetkezvén, 1307. jun. 1-jére viradó éjjel, csütörtökön berohant a' budai várba, hol a' Robert Károly' elleneinek ismert polgárokat a' dühöngők felkonczolák; Petermann bíró félmeztelen megmenekülvén előlök, más napon a' városi tizenkét eskü'tt' keltejét, Hermann Mark és Márton mestert lófarkhoz kötözve a' város' utczáin hurczolák, azután elégették, javaikat pedig Verner' számára lefoglalták. Végre a' Robert Károly ellen működött papokat fogván el, kezeik- 's lábaikat öszvekötték, 's Tamás esztergomi érsekhez küldék, hol mély tömlöczben nyomorult éhhalállal veszték el. Így beszéli Turóczi F. II. C. 85—86. Utána *Buday és Fessler*.

A' 29-dik lapon két pompás épület van. Feliratok : caste sup bud — és — dom reg bū (Castellum supra Budam, — vagy — superius Budae — és — domus regia budensis).

A' 30-dik lap üres.

A' 31-dik lapon két templom. Föliratok : Paroh bud — és — Claust Jac bud (Parochia budensis — és — Clastrum Jacobi Budae). — A' harmadik fölirat : reg dus in arce bud (regia domus in arce budensi) üres helyen áll. Sz. Jakab apostol' kolostora 's parochia a' császárfürdön túl állott; mellyik szerzeté volt, nem tudatik.

A' 32-dik lap üres.

A' 33-dik lapon Margit-sziget látszik. Föliratok, balra : Insvla bud w m (Insula budensis virginis Margaritae). Fölül a' lap' közepén : Insul fratrum — vagy talán : sublatum. — Itt az újabb ecsetelés nagyon szembetűnő.

A' 34-dik lap üres.

A' 35-dik lapon két főpap' mellképe van : Colom. reg fyl' — és — Nykolau' arch Epps stryg & reg pal p̄v (Colomannus regis filius), hihetőleg III. András' természetes fija és a' Kún László király alatt élt Darabos Miklós (de genere Nádasd) primás érsek „Nicolaus archiepiscopus Strigoniensis & regni primas pater venerandus.“

A' 36-dik lap üres.

A' 37-dik lapon Győr város' tájképe. — Fölirat : Civ. rea Jaurynya (Civitas regia Jaurinia).

A' 38-dik lap üres.

A' 39-dik lapon két templom. Föliratok : ecl Cath javr — és — paroh javr a post fund (Ecclesia Cathedralis Jaurini — és — parochia jaurinensis a praeposito fundata).

A' 40-dik lap üres.

A' 41-dik lapon két mellkép. Föliratok : Dyony' Epps stryg & reg pal nry — és — Toma' pryor st Joan hyer. bud (Dionysius Episcopus strigoniensis et regni primas nostri — és — Thomas Prior sancti Joannis Hierosolimitani Budae).

Itt az író alkalmasint elhibázta a' nevet; mert azon korban, midőn e' könyv' festményei készültek, Dénes esztergomi érsek nem volt : de élt egy Dénes nevű győri püspök III-ik vagy is Kún László alatt; 's minthogy a' kép papi öltözetet mutat, nem lehet mondani, hogy talán a' IV. Béla alatti Hederváry Dénes vagy más hasonló névű nádorra vonatkozhatnék a' fölirat.

A' Johanniták vagyis keresztes vitézek' temploma (Sti Joannis) Felhéviz nevű külvárosban állott Budán a' császárfürdő' táján, tehát közel a' káptalani főegyházhoz.

A' 42-dik lapon ismét egy chronosticon : ALeX ab EsthVr. est, eras, & sIs Constans fDeLIS Deo RegI patrIae et LegI. (Az ezután álló : *vixit nory pgyv* nem fejthető meg). A' chronosticon 1271. számra mutat.

A' 43-dik lapon két hős' mellképe e' föliratokkal : Esth̄r dux & fratr opr & p solut ius — és — Tolok̄y po p̄m (Esthur dux et

frater oppressus et poenas soluit iustas — és — Tuloky vagy Tyloky poloniae princeps. Ha egyébiránt e' megfejtés megállhat). Lehetséges azonban, hogy ezek kúnok vagy jászok voltak. Horvát István szerint létezett a' XIV. században Thekele, vagy Thekule-nemzetség honunkban; 's egy oklevél szerint somogymegyei Teluky nevű falu 1274-ben jutott végintézet' folytán a' budai fehérápáczák' birtokába.

A' 44-dik lap üres.

A' 45-dik lapon két főpap' mellképe. Föliratok : Matyas Epp' stryg. re pr — és — Georgüs Epp javrēn pr (Mathias Episcopus strigoniensis, regni primas — és — Georgius Episcopus, jaurinensis praelatus). Mindkettő IV. Béla' oldalán a' Sajó mellett veszté életét.

A' 46-dik lapon 1232-re vonatkozó chronosticon : CaVe DVX ne sIs praeCoX In praeDa ap̄ (talán anno praesente).

A' 47-dik lapon két hős' képe íjakkal. A' föliratok közül egyikéből csak *Tath* olvasható — a' másik : Belucha dux es p pres (talán : Belucha dux exercitus pro praesenti).

Magyarok, kúnok, tatárok vagy lengyelek voltak-e, meghatározni nehéz.

A' 48-dik lap üres.

A' 49-dik lapon két mellkép. A' föliratok' egyike : Benedikt' Epp' varad nr (Benedictus Episcopus varadinensis noster). — A' másik : Nykolau' ps reg ecance nry reg. nehéz olvasatú; ítéletem szerint így lehetne megfejtteni : Nicolaus praepositus, regius et cancellarius nostri regni. Csak az a' baj, hogy ez a' Miklós világi öltözetben 's buzogánnyal van festve. Azonban, miután a' szomszéd arczkép IV. Béla alatti váradi püspök Benedekre látszik mutatni 's Miklós nagyszebeni prépost és alcancellár részt vett a' Sajó melletti ütközetben, nem lehetlen, hogy itt ő van értve, habár hősi jelmezben.

Az 50-dik lap üres.

Az 51-dik lap két Frangepán-hőst ábrázol, hihetőleg Ferdinándot és Bertalant, kik IV. Bélát visszakisérték Dalmátországból. A' fölirat : Frangepan fratr ij (Frangepanii fratres duo).

Az 52-dik lap üres.

Az 53-dik lapon két mellkép. Föliratok : Yoñs reg pol cos — és — Ling' (vagy Lung') dux reg tpo pal (Joannes regni po-

loniae comes — és — Lingius (vagy Lungius) dux regius et Poloniae Palatinus). Itt az írás nehezen olvasható.

Az 54-dik lapon e' magyar szöveg : „Zent Atyā naponked zegenoc aruac, es zarandoknak asztalt ad vala, mert“

Az 55-dik lapon két templom, e' fölíratokkal : temp St Mart Cepus — és — dom pat kart a reg rest (Templum Sancti Martini Scepusiensis — és — domus patrum Carthusianorum a rege restituta).

Az 56-dik lap üres.

Az 57-dik lapon két, hihetőleg galicziai orosz férfiú' eltorzított képe, következő, nehezen olvasható fölíratokkal : Ladimyr pps socer Matr — és — Podrhr Matēr dux eds. (Ladimirus princeps socer Matr... — és — Podehradus Mater... dux et dominus). Talán ama' krakkói Vladimir herczeg' képe értetik itt, ki 1241-ben a' tatárok ellen megütközött, de szerencsétlenül. A' másíknak neve hihetőleg Podehradus; kire azonban az akkori évkönyvekben nem akadhattam.

Az 58-dik lapon e' magyar rímes szöveg :

O kegotlen Tatoroc	ty kegotlen Satanoc
oda uagnac a uaroc	pokolboly hoheroc
a nemes Urasagoc	ívyon (jőjön) ratoc az atoc
a segon iobagoc	Amen
ȳfyoc es leanioc	

Az 59-dik lapon hihetőleg V. István király 's a' királyné. kún Erzsébet', kit némelly írók Kuthen' leányának tartanak, arczképei. A' fölíratok : Stefan reg apo nry & regin nrae (Stephani regis apostolici nostri et reginae nostrae).

A' 60-dik lap üres.

A' 61-dik lapon Krupina vagy is Korpona város' rajza e' fölíratokkal : Cīvit reg Crup a reg rest (Civitas regia Crupina a rege restituta). Krupina tót neve Korponának.

A' 62-dik lapon e' chronosticon : FVIt reX CVtenVs proMlssIs non serVatIs saCratVs rapīn(is). — E' chronosticon' nagyobb számbetűjiből ugyan csak 1239. év jő ki, holott 1241-nek kellene lenni; de ha a' kis betűkkel írt rapinis szónak két I betűjét is számítjuk, kijő az 1241., midőn Kuthen megöletett.

A' 63-dik lapon Kuthen' torzképe és csinos leányaé látszik. Közöttük e' fölírat : Cutenu' dux & fylia.

A' 64-dik lapon két templom van. A' fölíratok : tem epple quinq — és — capel Andr (Templum episcopale quinque-ecclesiense — és — capella Andreae).

A' 65-dik lapon hegyes vidék pompás templommal. A' fölírat : Cat Qunqecel (Cathedralis Quinque-ecclesiensis). A' festés kézzel foghatólag új, 's roszul javított.

A' 66-dik lap üres.

A' 67-dik lapon van hihetőleg Kún vagy is III. László király' és hitese Izabella vagy is Erzsébet' szép mellképe e' fölírat-tal : Ladislau^s rex & apost regnā nr̄yes, B' (Ladislaus rex et apostolica regina nostra Yesabella). Az utolsó nagy B' értelme nem magyarázható.

A' 68-dik lap üres ugyan, de jobbra a' lap' alján e' szó írva : imiqate (iniquitatem).

A' 69-dik lapon III. András király 's hitésének mellképe e' fölírattal : Andrea^s ap rex & regy nr ag (Andreas apostolicus rex et regina nostra Agnes).

A' 70-dik lap üres.

A' 71-dik lapon Eger akkor királyi város' tájképe. Fölírat : Cyv. reg. Agr. (Civitas regia Agria).

A' 72-dik lap üres.

A' 73-dik negyed rétű de összehajtogatott lapon a' Duna' jobb és bal mellékének (a' Csalóközzel és Balatonnal együtt) földképe látszik; mellyen 19 torony vagy templom, ugyanannyi helység' jele. E' mű talán legcsekélyebb e' gyűjteményben. Legfölül a' fehérre hagyott lap három mezőre van osztva veres vonalokkal, mellyeknek mindenikén négy-négy, de már igen nehezen olvasható város, neve írva, ú. m.

Pysony(um)	Plindenb(urg)	Zollyum
Haimburga	Buda et Pest	Bystryz
Javrynya	Alba reg(ia)	Crupyna
Istrigony(um)	Qnq eelsiae	Crepniz
	(Quinque ecclesiae)	

Az itt előforduló némelly német helynevekből gyanítani lehet, hogy a' tájképek 's e' földrajz' festője nem magyar, hanem német, 's talán (minthogy a' szepesi némabarátok' templomát is lefesté) valamelly carthausi szerzetes lehetett.

Mellyek után mai közleményemet befejezván, kívánom, vajha

hasonló régi képes codexek közül még többet is fedezhessünk föl, kivált honunk' történetére vonatkozókat. 'S ha ehhez még egy ohajtást csatolhatnék, az volna, hogy bár az illy codexekben előforduló személy- és helynevek' könnyebb meghatározásaul olly igen szükséges és régen kívántatott egyetemes magyar történeti nagy szótárnak elkészítését a' magyar academia szintén olly feladatul tűzné ki, miként a' magyar nyelv' nagy szótárának létesítéséről bölcsen intézkedni szíveskedett. Őriási munka volna ugyan, de az academia' érdemkoszorúja újabb hervadhatlan bokrétával díszítenék.

— A' *titoknok*, mint a' régi magyar nyelvemlékek' ügyével megbízott rendes tag, végéhez közelítvén a' folyó academiai év, az ennek lefolyása alatt általa készítettett, következő *magyar codexmásolatokat* adta be, ú. m. 1) *Gömöry-codex*, 1516-ból; 2) *Horvát István-codex*, 1522-ből; 3) *Vilkovics-codex* 1525-ből; 4) *Kazinczy-codex* 1526, 27, 41-ből: mind ezeket a' m. nemz. muzeum' könyvtárából másolva. 5) *Palay-féle pataki hymnarium*, a' reformátusok' sárospataki collegiuma' könyvtárából. Végre bemutatta a' muzeumi *Érdy-codex*-nek eddig kész (két harmad) részét, abbeli reményét fejezvén ki, miszerint a' magyar codexek' ezen legnagyobbika még ez év' lefolyta alatt végkép elkészülend. Mik kedves tudomásul vétettek.

ÖSZVES KIS GYÜLÉS, JUL. 17. 1854.

Kubinyi Ágoston igazg. és tiszt. tag' helyettes elnöklete alatt

Jelen: Balogh, Bugát, Érdy, Gebhardt, Győry, Jerney rr. tt. — Hunfalvy, Petényi, Székács, Wenzel ll. tt. — Toldy Ferencz *titoknok*.

PAULER TIVADOR lt

a' *kalózkodól* értekezett a' következőkben:

I. Az évek' hosszú során át gondosan megörzött europai béke alapjaiban megingattatott, a' diplomatiái alkudozások' csendes folyamát nagy részt fegyverzörej váltotta fel.

Tengeren, szárazon, Európában, Ázsiában harczmoraj halatszik, és a' két világrészt átható mozgalom' utóhullámczatai Sína, Japan' vizein, a' csendes-tenger, Brasilia' partjain válnak érezhetőkké.

Nem cselekszem talán annál fogva időtlenül, ha a' tisztelt academia' figyelmét a' *harczjog'* egyik érdekesebb és pedig olly tárgyára irányzom, melyre nézve a' jelen hadjárat lényeges és pedig az igazság' elveinek megfelelőbb gyakorlat' kiindulási pontjául szolgált.